

Izdaja
uprava „Slov. narod.
gledališča“.

Ureja
Jos. Kostanjevec
v Mariboru.

ZRNJE

Štev. 22.

Mariborski kulturni vestnik.

3. V. 1921.

Sphinx.

Angleški zložil *Oskar Wilde*: preložil *Al. Benkovič*.

Za razumevanje te velike pesnitve, ki nima morda nič enakega v vsem svetovnem slovstvu, treba nekoliko pojasniti.

Pesnik se obrača na marmorno Sfingo, ki molče sedi v mrakotnem kotu njegove sobe, in zahteva od nje, naj mu pove, kaj je videla in kaj doživela, kako se je smejala in plakala, kako je sovražila in ljubila. Izprašuje jo po tajnostih tujih kultur, po čarobnostih orientalskih divot, po šegah in navadah v poltenosti veselega, davno propadlega velikega časa. Vprašuje in vprašuje in se s skoro strahotno pretirano nazornostjo tako vmisli v tiste kraje in čuvstva njih ljudi, da nazadnje sam lahko odgovarja na svoja vprašanja.

Mameča, prerazbeljena in vsled tega že skoro bolestna erotika nam veje nasproti iz teh sijajno tekočih verzov, kojih krasote v prevodu ni mogoče niti oddaleč prav podati. To brezprimerno obvladanje jezikovnega izražanja silno deluje na nas. Človek večkrat določno čuti, kakor bi se bile v tej pesnitvi besede popolnoma pokorile pesniku za izražanje njegovih čuvstev.

Odkar mi v duši tli spomin,
leži negibna in krasna,
kjer v sobe kotu je tema,
čuvarka mojih bolečin.

Počiva hladna in molči,
ni mar ji lune blede svit,
in solza žar, čez njo razlit,
ne zgreje strjene krvi.

Zardi in obledi spet dan,
pritok je lunin in odtok,
mrak pride in noči globok
pokoj — njen mir je neprestan.

Večer se stara na večer,
a čudni gost še tu čepi
zlatoobrobljenih oči,
in prede, prede venomer.

Kot mački ji pogled štrli,
rjav do šiljastih ušes
ji kožuh, žoltodlakast vmes,
kot polzka svila se blišči.

Le sem, ti moje hiše kras,
v dremoti sladki okorel,
ki si pojav mi čudno smel,
živalski pol, pol ženski stas.

Le sem, lenuh ti mračni moj,
v naročje skloni mi glavo,
da gladim risje ti telo,
in božam gladki tilnik tvoj.

Podvitih krempljev žolto ost,
zaviti kači rep enak,
ki zametasto je gladak,
v dotik mi nudiš, čudni gost.

Pač tisočletja trudnih rev
že pomniš ti — dočim za me
je komaj dvajsetkrat šele
jesen zamenjala odev.

Hieroglif ti je očit
v visoki vrezan obelisk,
poznani tebi bazilisk,
zrl hipogrifa ti je vid.

Povej, je pred teboj dobil
Oziris Isis za ženo
in biser se v Kleopatru
za Mark-Antona je izlil?

Si videl jo, ko pila je
miljon, in konzul je na breg
potegnil ribo, njen posmeh,
ko glavo naklonila je?

Poljub tvoj dobil je morda
Adon, blesteč raz katafalk,
te je premotil Amanalk,
božanstvo Heliopola?

Govoril s tabo bog je Thoth?
Povej o Joji, ki ji ščip
krasi glavo, srca utrip
je drug nje tuge, njenih zmot.

Ti hrani kralje še spomin,
ki pestro slikani leže
tam v celicah, čez njih vrste
pa piramid se dviga klin?

Oči je tvojih mehkih par
blazinam atlasnim enak,
kjer pokoj je tako sladak —
oči, ki mamen njih je žar.

Odpri spomin mi slednjič svoj,
pošastno — sladko ti, mačē,
s telesom k meni stisni se,
kar sfinga sama ve, zapoj.

Zapoj o devi židovski,
ki s svetim detetom na beg
čez puščo potuje poprek
in v senci tvoji prenoči.

Poj nočni mir, vonjave polni:
ti legla si na reke breg,
Antinoja zveneči smeh
odmeval je raz carski čoln,

ki v zlatu ves je mimo spel,
nudeč pogledom tvojim vad
teh ust, rdečih kot granat,
sužnja mladostnega, ki bel

mu stas je bil kot slona kost,
da ti si v ognju vnetih žil
opojena izpila Nil,
da čuvstev pogasiš sladkost.

(Dalje sledi.)

(Dalje.)

Poglejmo si narodno glasbeno umetnost pri evropskih narodih!

Rusi. Do 19. stoletja ne moremo govoriti o kaki samostojni ruski umetni glasbi. Narodna pesem se je pač gojila ter pod vplivom cerkvenega liturgičnega petja krepko razvijala. Odtod izvira tudi velika razvojna stopnja ruske zborove skladbe. Klasični mojster cerkveno-narodne glasbe je D. Bortniansky. Ruska narodna pesem je dala tudi podlago nastanku narodne umetne glasbe, predvsem opere. Glinka, ustvaritelj narodne opere, je zajemal po vzoru romantikov tvarino za svoje opere iz domače zgodovine. Dasi je obdržal zunanjo obliko do te dobe tudi na Ruskem gospodujoče italijanske opere, je vendarle isto prepojil s svežim narodnim duhom. Novoruska šola (Dragomirsky, Mussogorsky, Rimsky-Korsakov) je sprejela obliko muzikalne drame, ki kaže vplive liturgične, kakor tudi orientalske glasbe. K struji, ki ne naglaša izrazito nacijonalnega značaja, štejemo Čajkovskega in Rubinsteina. Ruska umetna glasba je zastopana v vseh strokah in oblikah umetno-glasbene produkcije.

Poljaki. Italijanska opera, ki se je osobito gojila na kraljevem dvoru, je v 18. stoletju dala povod k prvim poizkusom v narodni operi. (Zielensky, Gomolka.) Kot največji mojster slovi St. Moniuszko (19. stoletje). Izrazit romantik na polju klavirske skladbe je Fr. Chopin. Znamenit skladatelj novejšje dobe je I. Paderewsky. V 16. stoletju so imeli Poljaki znamenite kontrapunktike.

Čehi imajo vsestransko razvito muzikalno kulturo. Ta ima svoje korenike v najstarejši dobi. Iz 10. stoletja so znane prve češke duhovne pesmi. Češki instrumentalisti so ustvarili podlago visoki razvojni stopnji nacijonalne instrumentalne glasbe in s tem splošni glasbeni kulturi. Iz prve polovice 19. stoletja poznamo prve češke spevoigre in prve poizkuse v opernih skladbah. (F. Škronp.) Kakor pri vseh takih poizkusih, je bil jezik sicer domači oblika in vsebina pa običajna. Italijanskih vplivov se tudi češki narod ni mogel tako otresti. Izrazit nacijonalni moment vidimo šele v skladbah Zd. Fibicha. (Muzikalne drame, simfonije, komorna glasba.) F. Smetana je ustanovitelj moderne češke glasbe, osobito pa češke komične opere. Programatik v smislu Liszt-Wagnerjeve šole A. Dvořak je predvsem sinfonik. Vsi uživajo svetovno slavo. Moderni češki mojstri so: K. Kovařovič, V. Novak, J. Suk i. dr.

Slovenci. Češki glasbeniki so izdatno pospeševali smotreno delovanje na glasbenem polju med nami Slovenci. (A. Nedved, A. Foerster.) Umetna pesem je tudi pri nas hodila v glavnih potezah razvojno pot, kakor pri Nemcih. Narodna opera in instrumentalna glasba se nahajata v početni razvojni dobi.

Hrvati. Ustvaritelj narodne opere je V. Lisinsky. Ugledno mesto ji je priboril I. pl. Zajc. Medtem ko smo se Slovenci in

Hrvati razvijali pod vplivom zahodno-evropske glasbene kulture, so hodili Srbi in Bolgari drugo razvojno pot. Podlaga je bila pri njih bizantinska kultura ter pravoslavna bogoslužna glasba. V naši narodni pesni stopa harmonski (kar se že izraža v večglasnem narodnem petju), v hrvatsko-srbski in bolgarski melodično-ritmiški element v ospredje. Srečna zveza teh značilnosti nam more ustvariti samostojno jugoslovansko nacionalno glasbo.

Skandinavci. Že v 10. stoletju najdemo potujoče pevce (skaldi) ter godbenike, ki so bili priljubljeni pri knezih, kakor pri ljudstvu. Z razširjanjem krščanstva je rasel vpliv liturgične glasbe na narodno pesem. Upliv nizozemske, italijanske, francoske in nemške glasbe je menjaval. Italijanska opera je gospodovala do 19. stoletja. Danes imajo svojo nacionalno glasbo Danci (N. Gade), Norvežani (Svendson, Grieg, Sinding) in Švedsi (Ahlström, Sjörgen). Zadnji imajo svojo nacionalno opero. Finci (Panins, Sibelins) imajo istotako svojo razvito umetno glasbo. Izrazit značaj prebivalstva in pokrajin, s svojimi izrednimi naravnimi krasotami, podeli severni glasbeni umetnosti posebne, značilne poteze. Zastopane so v nji vse smeri umetniške produkcije.

Angleži so v glasbenem oziru zanimiv narod. V prejšnjih stoletjih so zavzemali v glasbenem oziru vodilno mesto, kajti v razvoju naše umetnosti pripade jim v prvih dobah isti pomen, kakor Italijanom in Francozom. Vpliv cerkvene glasbe je bil na Angleškem ravno tako velik, kakor pri drugih severnih narodih. Potujoči godbeniki in pevci so pospeševali razvoj narodne umetnosti. Prav zgodaj so se javljali početki umetne večglasnosti in instrumentalna glasba se je čvrsto razvila. Narodna balada je doživela v 17. stoletju dobo razcvita. Angleška umetna glasba je takorekoč povzročila postanek in pospeševala razvoj nizozemske umetnosti. Zraven cerkvene glasbe se je razvijala tudi umetna posvetna skladba. Narodna umetnost je imela v H. Purcellu (18. stoletje) svojega zadnjega in največjega zastopnika. V tej dobi je zaslediti prve poizkuse v narodni operi. S spremenjenimi političnimi odnošaji ter z odgojo naroda v smeri svetovnega trgovstva, je produktivna moč na polju glasbene umetnosti polagoma usahnila. Danes se o posebni nacionalni glasbi pri Angležih ne more govoriti in vplivi italijanske, francoske in nemške glasbe so močnejši, kot drugod. Narod nima svoje nacionalne opere, kakor tudi ne posebnega instrumentalnega sloga. Od skladateljev novejšje dobe so imenovali A. Mackenzia, A. Sullivan in E. Elgar. Kakor Angleži, tako tudi Amerikanci nimajo svoje specialne glasbe.

Ogri. Skupno življenje tega naroda s cigani je ustvarilo posebno in značilno glasbo, kakršne ne najdemo drugod. Ogrska glasba je elegičnega in sanjavega značaja, pri tem pa krepko in ritmično izrazita. (Ciganske vplive kažejo tudi narodne pesni balkanskih narodov.) Kar je drugim narodom narodna pesem, to je ciganu instrumentalna glasba. Vse te fantastične posebnosti ciganske glasbe, ki prav močno spominjajo na staro domovino

Indijo, podeli ogrski umetni glasbi posebne, značilne poteze. Zastopniki ogrske nacionalne glasbe so: F. Erkel, E. Hubay, E. Dohnanji.

Španci so imeli v 16. in 17. stoletju znamenite kontrapunktike (Morales, Gnerro, Victoria). Tudi prvi početki narodne dramske glasbe se javljajo v tej dobi. Zadušila pa jo je vsemogočna italijanska opera. Šele v drugi polovici 19. stoletja je ustvaril, pod vplivi novodobnih reformatoriških stremljenj, narodno opero F. Pedrell.

Antun Ivanović-Mecger:

Lav Nikolajevič Tolstoj.

(Život i rad u vremenu pjesničkog djelovanja.)

(Dalje.)

Brak je Tolstojev bio sretan; žena mu je bila pomagač u gospodarstvu i pouzdanik u književnom radu. Povjeravao joj je sve svoje misli i osnove, pa je ona znala povedati sve papiriće i čitati njegov dosta nečitljivi rukopis tako, da joj se je i on često divio. Duskora rodiše mu se djeca. Prvih petnaest godina njegova bračnoga života bio je sretan. Provodeći pravilan život, imao je velik uspjeh u gospodarstvu, a uspješno je radio i na književnom polju, ovjekovječivši svoje ime. Od 1862. do 1878. Tolstoj je veseo, dobroćudan i rado se šalio, bio je uzoran gospodar i brižan otac.

U doba ovog sretnog obiteljskog života nastadoše velika i glavna djela Tolstojeva, koja su najsavršenije kulturne slike, što jih posjedajemo.

1864. počeo je pisati svoj veliki roman „Vojna i mir“, na koji se već davno spremao. 1865. izlazio je taj roman u „Ruskom Vestniku“, a 1869. izašlo je posebno izdanje svršenoga romana. U tome djelu Tolstoj umjetničko - etički istražuje militarizem. Kod toga je posla i umjetnik i povjesničar i filozof i moralista. „Vojna i mir“ je golema epopeja, u kojoj je ocrtan život ruskoga naroda od početka stoljeća u doba Napoleonove provale, isprepletana crtanjem društvenoga života prosvjetljenih Rusa sa risanjem prostodušnih tipova seljačkih heroja.

Tri godine pisao je, popravljao i dotjerivao veliki roman „Anu Kareninu“. Taj je veliki, dobrosloženi i sjajno dovršeni roman studija umjetničko - etička o kapitalizmu, koji nam Tolstoj prikazuje na opreci između seoskog i gradskog života.

1911. i 1912. izašla su u 3 sveska kao „Posmrtna djela“ još klasični roman „Uskrsnuće“, pripovijest „Krajcerova (Kreutzer) sonata“, „Gospodar i sluga“, pa drame „Vlast tmine“, „Plodovi prosvjete“ i „Živi mrtvac“.

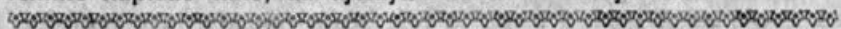
U romanu „Uskrsnuće“ (koji je dramatiszovao Bataille, pa je ove sezone prikazano pod naslovom „Ustajenje“ u Slov. Narodnom gledališću u Mariboru) bavi se Tolstoj pravosuđem, pa ga podvrgava umjetničko - etičkoj kritici prikazujući nam sudbinu nevine djevojke Kaćuše koja je zavedena - postepeno moralno

propala, te kao Maslova po sudu osudjena, ali se pod utjecajem nekadašnjega svog zavodnika kneza Nehljudova, koji se pokajao, moralno diže i uskrsava na nov život.

U „Krajcerovoj (Kreutzer) sonati“ umjetnički proučava etiku braka (slovenski: zakon).

Od Tolstojevih dramskih djela postigla je svjetski uspjeh epohalna drama „Vlast tmine“ (Moč teme), koja je prošle sezone vrlo lijepo i uspješno prikazana u „Slov. mestnem gledališču“ u Mariboru. U njoj je Tolstoj majstorski stavio jedne protiv drugih: siromaštvo i bogatstvo, čistoću i strast, pravednost i sebičnost, tako da je i ta drama predivna svjedodžba neizmjerne njegove pjesničke snage.

Tolstoj je u svome životu napisao još vrlo mnogo spisa o najrazličnijim savremenim pitanjima i aktuelnim događajima, ali on je tako velik pjesnik, da je sve ove spise, a čak i svoje polemike napisao tako, da djeluju estetski — umjetnički.

Radivoj Rehar:

Prisiljen zakon.

(Nekaj misli ob Finžgarjevi drami „Razvalina življenja.)

V Finžgarjevi drami „Razvaline življenja“ imamo krasno umetniško-psihologično obdelan motiv prisilnega zakona. Pisatelj je prijel s spretno roko ta tako često se ponavljajoči moment našega splošnega življenja ter nam v najprimernejši obliki pokazal vso njegovo tragiko. Njegova drama se vrši sicer v kmečkem miljeju, bi se pa lahko vršila istotako v meščanskem. Prisiljen zakon je splošno človeška, je socijalna napaka, ali bolje rečeno socijalni greh, podedovan iz starih absolutističnih časov. Na deželi je bolj razširjen samo spričo tega, ker je dežela bolj konservativna, je pa tudi ljudstvo že po svojem značaju veliko bolj grčavo in trmasto.

Ta socijalni greh, ki tvori važno poglavje v katekizmu splošnih socijalnih grehov, niso v stanu zatreti niti vse neštete tragedije, ki so se in se še porajajo iz njega. Ker je zakon podlaga narodu in državi ter torej tudi splošno človeštvu kot družbi, daje temu narodu, državi in človeštvu tudi precejšen del značaja ter bi se mu radi tega moralo posvečati tudi mnogo več pažnje, kakor se mu je posveča.

Prisiljen zakon ni vsak nesrečen, a po ogromni večini gotovo, in če se tudi ta nesreča ne vdejstuje v zunanji tragediji, se vdejstuje v notranji, v duševni, ki je često še pretresljivejša nego zunanja. Taka notranja tragedija rodi posebno v ženski melanholijo in pesimizem, dve dispoziciji za oslabiljenje volje in energije. Ženska pa, ki zapade kot mati tem oslabiljenjem, rodi deco, ki prinese že s seboj na svet težak značaj, kronični pesimizem ter šibko voljo in še šibkejšo energijo. Tak otrok je potem vse življenje slabič, je v napoto in nesrečo samemu sebi in drugim. Tako vpliva prisiljen zakon lahko na cela pokolenja in potom teh na nadaljnje familijarne razrastke.

Prisiljenih zakonov je več vrst, in ta, katerega je obdelal Finžgar v svoji drami „Razvalina“, je samo ena, in sicer najbolj čista in obenem tudi najbolj znana vrsta. Druga, tudi dovolj čista in znana vrsta prisiljenega zakona, je zakon sklenjen radi nezakonskega otroka. K prisiljenim zakonom pa spadajo tudi vsi drugi zakoni, ki so sklenjeni iz tega ali onega spekulativnega ali egoističnega vzroka.

Ker mi je vzbudila te misli ravno Finžgarjeva drama, hočem ostati tudi samo pri prvem primeru. Odgovornost za tak prisiljen zakon pada na one, ki so ga izsilili, t. j. na starše, čeprav se starši tega ne zavedajo. Marsikomu se zdi to čudno, toda ako pomisli, da je to čisto enostaven fizično-psihološki pojav, potem mu bo takoj vse razumljivo. Človek je kakor rastlina, izpočetka se razvija v popje, popje se razvija v cvetje, cvetje v plod, samo da se ta pojav pri rastlini razporejuje brez psiholoških učinkov, medtem ko je pri človeku tesno spojen z njimi, oziroma jih pravzaprav direktno producira ter jim daje gonilno moč in smer udejstvovanja. Stadij psihološkega razvoja pri človeku, ki se komaj razcveta, je popolnoma drugačen, kakor stadij psihološkega razvoja pri človeku, ki se že ocveta ter takorekoč že zamira. Logična posledica tega je, da se dva človeka, nahajajoča se na teh dveh potih psihološkega razvoja ne moreta zamisliti v mišljenje drug drugega, temveč sodi prvi vse kar je okrog njega in v tesni ali vsaj tesnejši zvezi z njim s svojega stališča rasti, a drugi s svojega stališča propadanja.

Tu nastane sedaj važno vprašanje, katerega sodba je merodajnejša. Nešteto primerov iz življenja, torej praksa, nas uči, da je merodajnejša sodba prvega. Pa tudi ne glede na to, nas že velikanska prednost važnosti in pomena rastočega, ki je seme bodočnosti, sili k temu, da damo njegovemu mnenju prednost pred mnenjem umirajočega, ki je svojo življensko nalogo že izvršil. Razen vsega tega pa moramo kot ljudje emancipacijske in demokratične dobe priznati vsakemu poedincu v ustvarjanju svoje bodočnosti popolno suverenost. Te suverenosti nima nihče pravice ovirati, niti roditelj svojemu otroku.

To je splošno važno socialno vprašanje, katero pa se dolej, žal, ni smatralo vredno postaviti pod paragraf, medtem ko se je to zgodilo z drugimi, mnogo manj važnimi. Bodoči jurist, ki pa bo moral biti obenem tudi psiholog, bô moral ta nedostatek popraviti ter s kazenskim zakonikom, če ne že popolnoma preprečiti, pa vsaj temeljito omejiti prisiljene zakone.

„Pevski zbor Rusov“ iz Strnišča priredi v sredo, dne 4. majnika 1921 v Götzovi koncertni dvorani pod vodstvom Aleksandra Pogranični koncert. Na sporedu so staroruske cerkvene, ruske narodne in ukrajinske narodne pesmi, kakor tudi ukrajinski narodni ples gopak. Začetek ob 1/4 8. uri zvečer.

. . . ulica št. 15.

Burka v štirih dejanjih.

Češki spisal *F. F. Šamberk*.

Režiser: *Jos. Povhè*.

Osebe:

I. dejanje: . . . ulica št. 15?

Bogoslav Jarec	Edo Grom
Ciril Trnek	Mirko Kavkler
Vid Drmota, postrešček	Pavel Rasberger
Janko, } natarakarja	Fran Celin
Joško, }	Just Košta

Godi se v gostilni pri „Orlu“.

II. dejanje: „Čevljarjeva hči.“

Teodor Bunka, hišni posestnik	Jos. Povhè
Luka Smola, čevljarški mojster	Valo Bratina k. g.
Anica, njegova hči	Slavica Mezgečeva
Matija Vrabeč, pomočnik pri Smoli	Vekoslav Janko
Pepček Cik, čevljarški vajenec	Olga Severjeva
Bogoslav Jarec	Edo Grom
Ciril Trnek	Mirko Kavkler
Vid Drmota	Pavel Rasberger

Godi se v delavnici Smole.

III. dejanje: „Nepovabljeni gostje“.

IV. dejanje: Dvoboj in neznanka iz ulice št. 15.

Gospod Trnek, tatar	Ciril Velušček	Anica	Slavica Mezgečeva
Julija, njegova hči	Mila Voukova	Matija	Vekoslav Janko
Ciril, njegov sin	Mirko Kavkler	Drmota	Pavel Rasberger
Bogoslav Jareč	Edo Grom	Ciril	Mirko Kavkler
Luka Smola	Valo Bratina k. g.	Bogoslav	Edo Grom
Teodor Bunka	Jos. Povhè	Smola	Valo Bratina k. g.
Anica	Slavica Mezgečeva	Bunka	Jos. Povhè
Matija	Vekoslav Janko	Pepček	Olga Severjeva
Drmota	Pavel Rasberger	Julija	Mila Voukova
Žan, sluga	Ivan Gabrič	Trnek, bankir	Ciril Velušček
Mici, služkinja	Katica Petkova	Emilija Gorska	Elvira Kraljeva

Godi se pri bankirju Trnki.

Godi se pri Smoli.

Tiha sreča.

Drama v treh dejanjih.

Spisal *H. Sudermann*. Prevel *V. Levstik*. Režiser: *V. Bratina* kot gost.

Osebe:

Wiedemann, rektor občinske srednje šole	Valo Bratina k. g.
Elizabeta, njegova druga žena	Berta Bukšekova
Helena, } njegovi otroci iz prvega zakona	Elvira Kraljeva
Fric, }	Olga Severjeva
Emil, }	Nada Cvetkova
Baron Röcknitz iz Witzlingena	Hinko Nučič
Bettina, njegova žena	Iva Setinska
Doktor Orb, okrajni šolski nadzornik	Ciril Velušček
Gospa Orbova	Mila Voukova
Dangel, drugi učitelj	Rudolf Mikulič
Gospodična Göhrejeva, učiteljica	Irma Jelenčeva
Roza, dekla pri Wiedemannovih	Katica Petkova

Kraj: Majhno okrožno mesto na severnem Nemškem. — Čas sedanji.